

MARK BENEDICT LIM

Si Mark, o Maki sa mga kakilala, ay kasalukuyang nagtuturo ng Filipino at Panitikan sa Pamantasang Ateneo de Manila. Nagtapos siya ng PhD ng Malikhaing Pagsulat sa University of the Philippines Diliman. Nalathala ang ilan sa mga kuwento niya sa mga antolohiyang tulad ng *Transfiksyon*, *Wagi/Sawi*, at *Remembering/Rethinking EDSA*. Kasalukuyan siyang direktor ng Ateneo Institute of Literary Arts and Practices.

HERE AT SM

Walang espesyal sa araw na iyon sa SM Luzon nang maging bata muli ang tatay ko. Wala akong maalalang ikinagitla kong notipikasyon mula sa Inquirer app; walang bagong patalastas o palabas sa mga pangmasang LED screen; wala rin namang biglaang pagtigil sa mga patalastas at palabas upang makapag-anunsiyo ang Board ng bagong polisiya; at lalong walang rali sa mga convention center sa anumang seksiyon ng Mall—isang payapang Linggo na noong una’y ikinabahala ko lamang dahil araw na naman iyon ng pagtitipon naming tatlo ng nanay ko.

Kung bakit niya ipinasiya iyon, hindi ko pa rin alam, hanggang ngayon. Ang natitiyak ko lang, narito siya sa tabi ko, naglalaro na naman ng bagong download na app sa aming iPad, habang nakatambay kami sa north foodcourt ng Manila Wing, hinihintay ang labas ng asawa kong si Tiffany mula sa kaniyang trabaho sa BDO-Manila Wing.

Nanggigil siya ngayon. Niyuyugyog niya ang gadget. Mukhang di na naman siya makalagpas sa isang level. Mukhang maya-maya ay iinit ang kaniyang ulo. Medyo bago lang ito. Mabilis na siyang mairita tuwing nahihirapan na sa paglalaro. Noong mas bata nga siya, hindi niya iniinda ang mga ito. Wala siyang kaimik-imik. Maglalaro lang siya nang maglalaro, kahit na daan-daang beses na niyang inuulit ang isang level. Kung alam lang niya, kung natatandaan lang niya ang galit niya, mula noong bata pa ako, hanggang sa kaniyang pagretiro, hindi nga lang sa mga laro niya, kundi sa amin ni Mom, hihinahon kaya siya?

Pero wala na talaga iyon sa alaala niya, kahit na ilang beses ko nang naipakita iyong mga larawan naming tatlo ni Mom na

naitago ko sa iCloud o naipaskil namin sa Facebook. At kahit pa bisitahin namin ang dating FB timeline niya, na puno ng larawan ng mga relong kinolekta niya mula nang magtrabaho siya, wala pa ring bahid ng pagtataka. Para sa kaniya, iyon ang timeline ng Tatay Isko niyang pumanaw bago pa siya naisilang. Siya ang lolong nakikilala lang niya sa mga di-matapos-tapos na kuwento ni Mom tungkol sa amin, na kinakailangan ko ngang suportahan—dahil din sa pangungulit ni Mom—sa pamamagitan ng pagkalkal ng mga larawan at paisa-isang video. Siya ang Tatay Isko niyang bihira din niyang itanong sa akin, di katulad ng pangungumusta niya sa kaniyang Lolo Buboy, ang tatay ni Tiffany, na lagi siyang pinapayagang maglaro ng PS4 tuwing dumadalaw kami sa yunit nito, at lagi siyang binibilhan ng action figures nina Spiderman at Batman tuwing namamasyal kami.

Sa mga pagkakataon din kasing nagtatanong siya, maiigsi lang ang mga tugon ko. Paano ko masasabi sa kaniyang hindi ko kaya ang ginagawa ng kaniyang Nanay Beth, na kapag aalalahanin ko ang buhay naming tatlo, maging ang masasayang sandali ay malalamatan ng lungkot at poot? Paano ko masasabing matagal na akong galit sa kaniya? Na kung hindi lang ako laging pinapakiusapan ni Mom noong nakahiwalay na ako, hindi ako sisipot sa mga buwanang pagtitipon namin? Paano, paano ko nga ba maikukuwento sa kaniya, aaminin sa kaniya, na ako ang nakasaksi sa kaniyang pagkamatay?

Tulad ng halos laging nangyayari sa mga pagkikita namin, sa Emerald Gardens Cavite Wing kami kumain noon. Iyon ang restorang pinakapaborito ni Dad na magpatalastas; parati daw kasing awtentiko ang imahen ng pagka-Tsino nito. Sa mga

pagkakataong hindi kami doon kumakain, sa ibang seksiyon kami, pero sa Emerald Gardens pa rin. Ayaw man namin ni Mom sa mga patalastas nito, si Dad ang nasusunod sa mga ganoong bagay.

At tulad din ng laging nangyayari, wala pang isang oras, tapos na ang kainan namin. Magsisiuwi na dapat kami pagkatapos kaso gusto na namang tumingin-tingin ni Mom ng mga bestidang pansimba at mga kasangkapan para sa yunit nila. Laging walang tiyagang sumama si Dad sa mga hilig ni Mom, kaya't humihiwalay siya ng lakad. Hindi ako pinapayagan ni Mom na umuwi na lang agad o kahit man lang sa kaniya sumama. Kailangan kong sumama sa tatay ko.

Hangga't maaari, iniiwasan ko noon ang mga ganoong pagkakataon. Ayoko lang suwayin si Mom pero tiyak ako noon na hindi mangyayari ang pinapangarap niya. Hindi ko nga rin alam kung bakit niya iyon pinapangarap. Mula nang magkaroon ako ng sarili kong pag-iisip at kaya nang mangatwiran, bihira na kaming mag-usap ni Dad. Wala naman talaga kaming mapag-uusapan. Wala na kaming dapat pag-usapan. Tulad ng dati, iyon nga ang nangyari sa araw na iyon. Naglalakad kami nang walang sinasabi sa isa't isa, nakatingin lang sa mga phone namin, nagbabasa o nag-aabang ng mga artikulo upang mapalipas ang oras. Sa tinatahak niyang kalsada, mukhang papunta siya noon sa 50-pisong pagpapalabas ng Abenson ng mga pelikula ni Lito Lapid sa kanilang mga binebentang telebisyon HD.

Kabisado ko naman ang daan dahil ilang beses na ring iyon ang pinupuntahan namin tuwing hihintayin si Mom, kaya't hindi na ako gaanong lumilingon sa kaniya. Ilang minuto rin ang lumipas bago ko namalayang wala na siya sa tabi ko.

Binalikan ko ang nilakaran ko. Baka may binili lang, isip ko. Baka may pumukaw ng pansin niya. Pero hindi niya iyon ginagawa; hindi iyon nangyayari sa kaniya kapag tiyak na siya sa kaniyang pupuntahan. Tumingin-tingin ako sa mga tindahan. Wala akong nakikitang kamukha niya. Kung patuloy naman siyang naglalakad, inisip kong baka nagkasalisi na kami sa dami ng tao. Sumigaw ako nang sumigaw. Dad. Isko. Dad. Francisco. “Dad.”

Maraming napapatingin, napapasimangot, naiirita. Ngunit wala siya.

Hanggang sa mapansing kong may balakid sa sahig na iniawasan ng mga tao. At paglapit ko ay natiyak kong tatay ko nga iyon, nakahiga sa sahig na parang nasa bahay-bata. Lumuhod ako. Sinubok ko siyang kausapin, gisingin, kahit na alam ko nang hindi na siya humihinga at wala nang pulso. Binubulyawan na ako ng mga dumaraan. “Ano ba, patay na iyan.”

“Sagabal ka.”

“Wala ka nang magagawa diyan, pabayaan mo na.”

“Hoy, tanga, may guwardiya namang mag-aasikaso niyan.”

Alam ko namang kinaiinisan ng lahat ang mga nananatili pa sa piling ng mga bigla na lang nasawi habang naglalakad sa kalsada. May paulit-ulit na paalala pa ngang lumalabas sa mga LED screen na huwag itong gawin. May ilang pagkakataon ding kasama ako sa mga bumubulyaw.

Pero hindi ko talaga maiwasang manatili noon. Kailangan ko siyang dalhin kay Mom, isip ko. Kasabay ng hiling na iyon ang isa pa, na sana hindi ko na kailangang gawin iyon dahil buhay pa siya, kahit na ilang beses ko na ring nahiling noong nasa hay-iskul at

kolehiyo pa ako na sana mawala na lang siya sa buhay namin, kahit pa mamatay siya ay ayos lang.

Nangingilid na ang luha ko at tuloy pa rin ang pagtawag ko sa pangalan niya nang biglang may nagring na phone sa bulsa niya. Kinuha ko. Hindi iyon ang phone niya. Hindi rin ipinapakita ang numero ng tumatawag. Sinagot ko.

“Hello, is this Mr. Joshua Christopher Gotangco?”

“Yes. Who is this?”

“Oh, that’s good, Sir. This means that you’ve stayed with the body?”

“Yes. But who is this?”

“Ok. First and foremost, Sir Joshua, we’re sorry for your loss. We hope you’re doing fine. This is Mary Anne Salvacion, from the Special Services Division of Hallmark Cards. And I’m calling because your father purchased a particular service from us. As you may know, Sir Joshua, we at Hallmark Cards, always dream of a more emotionally connected world by making a genuine difference in every life, every day. When your father approached one of our stalls a long time ago, we knew, right there and then, that no card could suffice what he yearns for. So we showed him our catalog of special services. He was so happy to avail of our Youth Rewinder Program. Your father chose to be young again, Sir. And congratulations, since you answered our protocol phone, company and Mall policy state that you are now part of that said program. Please leave your father now and approach the nearest Hallmark stall. It seems that you are in Cavite Wing? There’s a Multinational Bookstore near

Bench and Karimadon. And when you are there, please ask for Joanna, and tell her that you have come for Order Number JOB1414-16. The official receipt is already there on the phone. A detailed map and instructions will also be forwarded there. Thank you, Sir Joshua. Good day and may you have a meaningful life.”

Nakita ko ang PDF ng opisyal na resibo. Mukhang tunay. Nakatanggap din nga iyong phone ng email at nakalakip na nga roon ang mapa at gabay. Nang matanggap ko nang wala na akong magagawa sa bangkay ni Dad, pinuntahan ko na ang sangay ng Hallmark Cards sa Multinational. Maliit lang ang stall. Isang estante lang ng mga kard at nasa gilid ang nag-iisang kahera. Nawala sa isip ko na ganoon nga pala kaliit iyon, nasa sulok at di mapapansin, sa daan-daan ba namang binebentang school supplies, o books kung tawagin ang mga ito ng Multinational, kahit na hindi ito sumikat. Sa katunayan, halos wala na akong maalala sa stall na iyon. Isang beses pa lang kasi ako pumunta roon, noong hinanapan ko ng kard si Dad. “Excuse me. Ikaw ba si Joanna?” tanong ko.

“Ay, opo. Ano pong kailangan niyo?”

Binigay ko sa kaniya ang phone at sinabing kukunin ko iyong JOB1414-16. Siniyasat niya ang laman ng phone at nang makompirma ang mga dokumentong naroon, wika niya, “Condolence po pala. Pero congrats na rin po. Sandali lang po at tatawagan ko lang si Carding para dalhin dito iyong order. Baka gusto niyo pong tumingin-tingin muna ng kard na maibibigay sa kaniya pagdating.”

“Ano naman ang maibibigay ko sa taong namatay at nabuhay ulit bilang bata?” Ngumisi ang kahera, “Ay, dyoker po pala si Ser. Naku, Ser, magugulat kayo sa seleksiyon namin.”

Nagulat na ako agad sa kakayahan kong magbiro, bagaman kamamatay nga lang ng tatay ko. Pero hindi ko na rin maramdaman noon ang lungkot, gulat, galit, at kung ano pang dumapo sa akin. Nasasabik na ako, nag-aabang, at marahil umaasa pa nga.

Pinaunlakan ko ang paanyaya ng kahera na maghanap ng kard. Nawili agad ako. Totoo nga ang sinabi ng kahera. Hindi nga lang pala para sa kaarawan, anibersaryo, Araw ng mga Puso, Fathers Day, at Mothers Day ang mga ibinebenta nila. Una ko ngang nakita ay para sa matagumpay na plastic surgery. Mayroon pang para sa unang inom ng gin bulag, o ng Bacardi 151, para sa isang buong semestreng walang cut sa klase, sa unang pagbinyag ng puting Nike, sa tatlong sunod na relasyong tatlong buwan lang ang itinagal, sa unang pagka-crush sa isang litrato ng kalabaw, sa pakikipagrelasyon sa isang profile picture, sa ika-1,000,000 tweet, sa unang litrato sa Snapchat ng sariling ari, sa unang pagkakita ng pulubi, sa ika-373 alok na sumali sa networking, sa unang tsekeng pinatalbog, sa unang pagkakulong, sa unang pakikipagtalik sa isang Koreanong may damit na Francis M, sa ika-67 selfie na nakalabas ang dila, sa unang pagkain ng tira ng iba sa foodcourt, sa ika-100 ekstrang kanin, sa unang pagsuka sa kalsada ng pangmayamang A01, sa pag-ihi sa lababo ng Jollibee nang anim na sunod na araw, sa ika-10 kaibigang Tsinoy, sa unang kaibigang Muslim, sa unang kaaway na konyong taga-SM Ateneo na hindi alam kung ano ang ibig sabihin ng salitang “magulang”, sa unang

panaginip ng alternatibong unibersong hindi SM Luzon, Ayala Visayas at Robinsons Mindanao ang tawag sa tatlong Mall, kundi Luzon, Visayas at Mindanao lang, at ang mga Mall na ito ay walang dingding at kisameng patuloy na nagpapalabas ng mga tanawin ng langit at dagat dahil kayang makita ang tunay na langit at dagat—napakarami, at sa labis na pagkaaliw, hindi ko namalayang ang liit nga pala ng estanteng pinagtitingnan ko. Ilang taon din ang nagdaan bago ako namangha kung paano ko nakita ang lahat ng iyon, na kung babalikan ko nga ay napakatagal ko ring ginagawa, subalit nang kalabitin ako ni Joanna para sabihing dumating na ang order ko, kulang pa sa 15 minuto ang lumipas. Napakaganda at napakaepisyenteng estratehiyang pangnegosyo niyon. Pakiramdam ko, may mahahanap muli ako para sa tatay ko, kung may sapat lang na panahon o kung mas episyente pa ang makinarya ng Hallmark. Pero hindi ko naman naisip iyon noon. Mas mahalagang makita muli ang tatay ko.

Paglingon ko kay Joanna, katabi na niya si Carding, daladala ang isang sanggol. Binigay ni Carding sa akin ang bata, at nang maramdaman ko ang init niya sa aking bisig, dumapo sa akin ang galak na noon ko lang nadama. Pagtingin ko sa kaniyang mata, tiyak na tiyak akong mata iyon ng tatay ko, at muntikan na naman akong maiyak. “Hi, Dad,” wika ko.

“Congrats po ulit, ser. Hetong rin po ang baby carrier na kasama sa package ng order. Nasa bulsa na rin po iyong instruction manual,” bati ni Joanna habang todo-ngiti si Carding. “Maraming salamat.”

“Sige po, Sir. May aalagaan ka nang anak ngayon.”

“Sige, Joanna, sayang, wala akong nakitang kard.”

“Hindi pa lang po siguro takdang panahon.”

“Next time,” ang huli kong tugon.

At wika ko sa tatay ko, “Uwi na tayo, anak.”

Tinawagan ko si Mom para sabihing nauna na ako dahil may kailangan akong asikasuhin at nasa Abenson si Dad. Hahayaan ko na lang na magpadala ng anunsiyo ang Kagawaran ng Seguridad hinggil sa pagkamatay niya. Iyon naman ang tamang hakbang na dapat gawin ng lahat sa tuwing may namatay. At tiniyak naman ng manwal na naging bata man ulit ang tatay ko, ituturing pa rin ng awtoridad na namatay siya.

Mula noon, pinalaki ko na ang tatay ko. Ilang araw bago ko napagpasiyahan ang magiging bago niyang pangalan. Natuwa naman ako sa Matthew Francis. Matt ang naging tawag ko sa kaniya, kahit na Isko ang gustong-gustong gamitin ni Mom. Nangapa ako noong una, lalo na’t hindi ko pa naman talaga inaasahang magkaanak. Maliit pa lang ang suweldo ko noon sa pagtatrabaho sa tech support ng Globe. Di ko pa kayang bayaran ang serbisyo ng Belo Nursery and Day Care o kahit man lang umupa ng yaya mula sa Cebuana Lhuillier Pawnshop.

Malaki ang pasasalamat ko kay Mom. Siya ang tumulong sa pag-aalaga kay Matt. Hindi tumagal ang pagdadalamhati niya kay Dad dahil ibinalita ko na agad na may anak na ako. Ang kuwento ko, anak ko siya kay Chelsea, iyong ex ko na nangibang-Mall; hindi niya kayang akuin dahil sinusuportahan pa niya ang mga magulang at kapatid niya. Hindi na niya nakuhang magtanong pa. Nang kinarga niya sa unang pagkakataon ang kaniyang apo, natuwa agad siya.

“Kamukhang-kamukha ng tatay mo. Kamukhang-kamukha mo,” wika niya habang hinehele si Matt.

Tumira ulit ako sa yunit namin sa Cavite Wing at si Mom ang nag-aaruga kay Matt habang nasa trabaho ako. Dahil ayaw niya muna itong mag-powdered milk, humihingi siya ng gatas sa dating kabit ni Dad, na nasa kabilang yunit lang naman at kapapanganak lang sa ikalawang anak nila ng kaniyang asawa. Tututol sana ako dahil ayokong makipag-ugnayan doon sa babae, pero wala akong magawa. Mamumulubi kami kung bibili kami nang bibili ng Bonakid Breast Milk, at nalaman ko noon na magkaibigan at magka-mahjong-an na pala sila ni Mom. Halos isang taon ding naging gayon ang lagay namin.

Hindi pa nakapagsasalita nang maayos si Matt nang matanggap ako sa mas mataas na posisyon sa Smart. Makakaya ko na sanang magsarili, pero nakiusap si Mom na huwag muna kaming umalis. Pumayag naman ako dahil bawas pa rin naman sa gastos.

Sa Smart ko nakilala si Tiffany. Lumabas kami nang ilang beses at dahil kapuwa malapit na kaming umabot sa palugit ng Board para magpakasal, at ayaw naming sumabak sa sapilitang pamimili ng mamahaling produkto, o magpakulong sa labas ng Mall, napagpasiyahan naming magpakasal agad, kahit na hindi naman namin gustong-gusto ang isa’t isa.

Saktong-sakto, ilang araw pa lang matapos ang kasal, nakuha ni Tiffany ang kasalukuyang trabaho niya ngayon sa BDO. Dahil may shuttle service naman ang Smart sa Manila Wing na dumadaan sa Cavite Wing, umupa na rin kami ng yunit sa Manila Wing, at mula nang mag-aral na si Matt, naging rutinaryo na ang buhay naming tatlo.

Isa nga itong pagtambay sa foodcourt sa kinagawian namin ni Matt tuwing Sabado. Wala na kaming pasok pareho at hindi pinapayagan ng Board na manatili sa yunit ang mga tao tuwing dulo ng linggo. Hindi naman mahilig si Matt sa mga larong pisikal kaya't dito na lang kami, nakaupo sa sahig ng isa sa mga sulok kung saan maraming saksakan. Siksikan dito; kaya nang maamoy, at maramdaman pa nga, kung sino ang naligo at hindi. May mga manlalarong itinuturing nang totoong buhay ang video game; may nagpe-FaceTime o Skype dahil nadestino sa ibang Mall ang kanilang mahal sa buhay; may simpleng tulad namin na kinakargahan lang ang baterya ng mga gadget; mayroon din namang iba na nagdala na ng kalan at kawali para makalibre na rin pati sa pagkain; at mayroon pa ngang dito na rin tumitira upang mamenos pati upa sa yunit.

Sa dami ng tao, kahit dito pa lang sa sulok, wala na rin namang nakikialam kung ano-ano ang pinagkakaabalahan ng iba. Kaya't hindi ako nahiya nang sumigaw si Matt, "Dad, namatay na naman ako."

May mga napalingson, subalit bumalik naman agad sila sa kanilang ginagawa. Tinabihan ko siya. Ako na ngayon ang naglalaro sa iPad, ipinapakita kung papaano hindi na muling mamatay.

Halos ganito rin ang ginagawa niya sa akin noong bata-bata pa ako kapag naglalaro ako sa Maragondon Playground Plaza tuwing namimili si Mom. Madalas akong masugatan at pagtawanan ng mga kasama ko sa palaruan na hindi ko naman talaga kilala. Kaya't iika-ika akong babalik sa kaniya at sasabihin, "Dad, nasugatan na naman ako."

Ngingiti lang siya, kakalungin ako, at kukunin mula sa kaniyang bag ang baon niyang Absolute, Betadine, at Band-aid. Pagkatapos, kaming dalawa na ang maglalaro. Hawak-hawak ang kamay ko, at iniingatang hindi lumala ang aking sugat, dahan-dahan niya akong gagabayan sa playground at tuturuan kung paanong hindi na muling masugatan.

Masasayang panahon pa namin iyon. Minsan pa nga, hindi lang kaming tatlo ang kasama. Paminsan-minsan, halos buwan-buwan, sinasamahan kami ng mga tito at tita ko, mga kaibigan ni Dad, mula raw sa mga paglalakbay niya noong kabataan pa niya. Nagbibiro pa siya noon na kahit nga raw sa Islamic Mall of Gaisano ay nakapunta siya. Sa isang buwan, posibleng si Tito Chris ang dadalaw. Sa susunod, si Tita Beverly naman, o kaya si Tita Marivic, o si Tito Joel. Kapag dumarating sila, laging napakasaya namin. Pero paglaki ko, paisa-isa na rin silang hindi dumadalaw. Siguro dahil ito na rin iyong panahong nagsimulang maglasing si Dad. Ito iyong panahong nasisante siya bilang tagaayos ng relo sa Rolex, ang tanging trabahong pinakaminahal niya. Ito iyong panahong nangaliwa siya.

Sa pagpapalaki sa kaniya, lagi kong pinapaalala sa sarili ko na hindi ko siya tutularan, na kung may uulitin man ako sa naging kasaysayan namin, iyon ang panahon ng pagkabata ko. Kaya ngayon, natutuwa pa rin naman ako, kahit papaano, kapag naaalala kong katulad ng pag-aalaga niya sa akin noong bata ako ang pag-aalaga ko sa kaniya ngayon.

Natapos ko ang level at siya naman ang muling naglaro. Hindi pa rin niya nalalagpasan, pero sinasabi ko na kung saan siya

nagkakamali. Sa ikalimang ulit, umusad na siya sa wakas. Naisipan kong panahon na para sa paglalakad namin.

“Ayun, o. Ayos. Game, anak, nangangalay na rin binti ko dito. Ice cream na tayo,” aya ko kay Matt.

At humirit naman siya, “Tingnan natin kung hanggang saan aabot ang twenty pesos mo, Dad.”

“Siyempre, malayo ang mararating n’un.”

Matagal-tagal na rin naming biruan iyon mula nang sumikat ang mga patalastas ng Cornetto. Maghahanap kami lagi ng paraan para maisingit ang linyang tungkol sa beynte pesos. Paminsan-minsan, bibigyan ko siya ng baon pagpasok, pero beynte lang. At sasagot naman siya, “Hanggang saan naman ba aabutin niyan?”

May mga pagkakataon naman, mag-oorder kami ng pagkain at siya ang pagbabayaran ko. Bibigyan ko siya ng beynte at tatanungin niya sa kahera habang nilalahad ang pera, “Hanggang saan po ang aabutin nito?”

May mga maiinis, pero mayroon din namang matatawa. Kahit maipilit lang, ipipilit pa rin. Isang beses, papasok na si Tiffany sa trabaho. Siyempre, tulad ng lagi niyang ginagawa, sasabihin niya kay Matt, “Anak, pasok na ako sa work. Kiss mo na si Mommy.”

Banat naman ni Matt, “Ito, Mom, twenty, hanggang saan ang aabutin nito.” Napabuntong-hininga na lang si Tiffany, saka siya hinalikan ni Matt.

Tulad ngayong bata na siya, mayroon din kaming ginagayang patalastas noong bata pa ako, sa Rejoice naman. Tuwang-tuwa ako dati sa patalastas na may babaeng nagmamadali para maabutan iyong elevator. Pagdating niya, tinanong siya ng isang lalaki,

“Mahangin ba sa labas?” Saka niya natantong buhaghag ang buhok niya.

Kaya’t pinasimulan ni Dad iyong hiritan noong umuwi akong pawisan at magulo ang buhok. Pagkakita niya sa akin, tinanong na niya sa akin iyong linya. Natawa kaming dalawa at tinuloy-tuloy na namin sa halos lahat ng pagkakataon, kahit na dumating na iyong panahong naiirita na sa amin si Mom. Paulit-ulit namin iyong hinihirit, hanggang sa iyon na lang talaga ang kayang tanungin sa akin ni Dad, kahit noong tumanda na ako.

Noong hay-iskul, tumigil na ako sa pakikipag-usap sa kaniya, lalo pa’t bihira na rin naman siya sa yunit. Hindi pa namin alam noon na may kabit na siya at iyon pang nasa katabing yunit lang namin, na sa mga pagkakataong wala siya sa amin ay nasa kabilang panig lang siya ng dingding. Pero sa tuwing nasa yunit naman siya, langong-lango lagi siya sa alak, galit na galit, pasigaw kung makipag-usap, nagdadabog. Kapag may nakita siyang hindi niya gusto, tatangkain niyang sirain—lorerang hugis-babae, santong inukit ng mga makinang Paete, salaming Oakley, bisikleta ko noong nakasali ako sa Palarong Inter-Mall, Coke maker namin, Gameboy ko, mga amerikana niyang sinusuot sa dati niyang trabaho, mga iniingatang Hello Kitty ni Mom na mula pa sa kaniyang pagkabata, maging iyong mga Cattleya kong kuwaderno, at McGraw-Hill na textdisc.

Noong mga unang pagkakataong ganoon, nakikiusap pa ako sa kaniya. “Dad, awat na. Humiga ka na lang muna. Lasing ka na.”

Kahit na walang kaugnayan, sasabihin niya pa rin, “Bakit, mahangin ba sa labas?” At matatawa siya. Matatawa siya nang matatawa.

Noong sumuko na ako sa kaniya, nagkukulong na lamang ako sa kuwarto ko kapag alam kong naroon siya. Maririnig ko pa rin siya paminsan-minsang sumisigaw, “Bakit ayaw mong lumabas, Joshua, mahangin ba dito?”

Kung kaya’t hindi ko maatim kung bakit noong nagtitipon na lang kami kada buwan—bagaman tumigil na siya kaiinom dahil bumibigay na ang atay niya—hindi pa rin niya nilulubayan ang linyang iyon.

Kapag dumating na kaming tatlo sa pinareserba ni Mom na mesa, tiyak na tahimik sa mga unang sandali. Wala naman akong problema doon. Pero si Dad, sinusubok pa rin sa simula ng kainan—bago dumating ang mga order namin—na magpasimula ng kuwentuhan. Halos walang mintis, tatanungin niya ako kapag nakaorder na kami, kahit na maayos na maayos ang buhok ko, “Mahangin ba sa labas?”

Iiling na lang ako, papakalmahin nang sandali ang sarili, titingin sa SMAGASA app, at tutugon, “Hindi ko alam, pero ayon sa SMAGASA, hindi pa rin humihina iyong bagyo.” Hindi ko alam kung nababastos siya doon, pero wala naman akong sinasabing mali. Sinasagot ko lang ang tanong niya at iyon naman talaga ang tanging sinasabi ng SMAGASA mula pa noong sinaunang panahon.

“Ay, ganoon ba. Grabe.” At titigil na ang usapan namin ng tatay ko, hanggang sa magsiuwi na kami.

Tiyak ako, hindi na iyon mangyayari sa amin ngayon. Hindi ko na patatagalin ang biruan namin ni Matt, lalo na’t di ko naman kakailanganing umasa doon. Kahit ngayong naglalakad na kami habang kumakain ng Cornetto Tiramissyau na 30 piso, nakikipagkuwentuhan ako sa kaniya.

“Kumusta ang lessons mo kahapon?”

“Okey naman. Madali.”

“Talaga? Bakit sabi ng Mommy mo, naka-B ka lang daw sa Math?”

“Kaya nga, Dad. Madali kasi, kaya naka-B ako.”

“Okey ka na doon sa B mo? Di ba dapat A?”

“Good ang meaning ng B, di ba? Lagi niyo kayang sinasabi na gusto niyo akong maging good boy. Kaya okey ang B.”

“Ay, pilosopo na ang anak ko. Sa grades, dapat excellent, anak.”

“K.”

“Wow, alam mo na rin iyang K-K na iyan, a. Saan mo natutunan iyan?” “Sikretong malupet.”

“Aba, aba, aba. Kailangan ka yata naming kausapin ng Mommy mo sa yunit. Sumasagot ka na.”

“Nagtatanong kayo, e.”

“Sige na nga, tama ka na.”

“K.”

At nagtuloy-tuloy pa kami sa kuwentuhan namin.

Tinitiyak ko lagi na hindi lang makulong sa mga biruan namin at magkuwentuhan pa rin kami na parang magkaibigan lang. Hindi katulad ng pag-uusap namin dati. Kung hindi kami nagbibiruan, laging iniisyu ni Dad ang mga marka ko sa klase. Kahingian lagi na pinakamataas ang makuha ko. Hindi siya kontento sa mataas na. Kapag nangangatwiran ako sa kaniya, pinagsasabihan niya akong hindi dapat sumagot sa magulang at huwag na akong sumama sa mga kaibigan kong masasama ang impluwensiya. Hindi ko iyon

gagawin sa kaniya ngayon. Hindi ako matutulad sa kaniya noong tumanda siya.

Doon nagsimula ang lahat. Sa paniniwala niyang siya dapat ang masunod. Sa paninindigan niyang alam na alam niya ang nararapat para sa akin at para kay Mom. Sa pagturing sa amin na parang alagang sumusunod lamang sa dikta ng mas nakatataas at mas makapangyarihan. Sa pag-iisip na siya ang makapangyarihan. Kaya nang tinanggal siya ng boss niya sa Rolex, hindi niya kinaya, hindi niya matanggap na hanggang sa yunit lang namin ang kaniyang kapangyarihan. Hindi ako matutulad sa kaniya. Palalakihin ko siya, hindi katulad ng pagpapalaki niya sa akin.

Bawat buwan, nagbi-video call ang Hallmark upang kumustahin si Matt, ang kanilang kliyente. Magiliw naman lagi ang kumakausap sa amin, at nagbibigay rin ng mga payo tuwing may napapansin silang pagkakamali o pagkukulang sa pagpapalaki ko. Buong araw din silang magmamasid. Tinitiyak nilang nasa mabuting kalagayan si Matt. Iyon kasi ang nakasaad sa kasunduan. Sinasabi ko na lang kay Tiffany na katrabaho ko sila. Kailangang siguruhin ang kondisyon ng kliyente hanggang umabot siya sa legal na edad. Kung pabaya ang nangangalaga, o hindi sumusunod sa kanilang payo, kailangan siyang dumalo sa mga Nestlé Reeducation, Unilever Indoctrination, o Pfizer Conversion, depende sa lala at pangangailangan. Kung pumalya ang mga ito, kukunin na nila ang kanilang kliyente at ipapadala sa Princess Sarah Sanctuary for the Unloved. Samantala, papatawan ng #blessed ang customer ID ng nangangalaga, na nangangahulugang hindi na siya puwedeng magkaanak, ampon man o biyolohikal.

Sa kabutihang palad, hindi sa amin nangyari ang kahit alin doon. Lumaking masaya si Matt. Nasaksihan ito ng mga taga-Hallmark. Lahat ng mga eksena ng masayang pamilya sa mga patalastas, nagagawa namin. Tinuruan ko siyang maglakad sa pag-alalay sa kaniyang mga kamay. Inaliw namin siya para makakain sa pamamagitan ng pagpapanggap na Cebu Pacific ang kutsara. Tinuruan ko siyang lumangoy. Tinuruan siya ni Tiffany na magbisikleta. Pagkatapos naming magsimba sa Mr. Clean Parish of Holy Sacrifice tuwing Linggo, dederetso kami sa Jollibee para pakainin siya ng Chickenjoy at Jolly Spaghetti. Kompleto rin siya noon ng mga damit para sa isang mabuting bata—Osh Kosh B’Gosh, Gingersnap, at Big and Small Co. Pinag-aral din namin siya sa Henry Sy Global, kahit na dumoble na ang matrikula mula noong ako ang nag-aral doon. Marami kaming biniling mga kaibigan sa kaniya, at multikultural pa. Naging matalik niyang kaibigan si Shonda, isang African American. Kabarkada nila sina Zhaopei, Amanita, Klaus, at Bhopele. Si Bhopele pa ay trans na nagpabago noong Grade 1 siya. Aprubado ang lahat ng ito sa Hallmark. Katunayan pa nga, parang naging bahagi na rin ng pamilya ang mga kausap namin. Nakatataba rin ng puso minsan, kapag may buwan-buwang nagsasabing tama ang ginagawa ko para kay Matt. Pero minsan din, gusto kong ako mismo ang makatantong mabuti akong ama.

Kaya nang mag-text si Tiffany na kailangan niyang mag-overtime at gabi pa siya makakalabas, naisip kong patunayan sa sarili ko na hindang-hindi ako katulad ng tatay ko.

“Matt, male-late si Mommy. Punta muna tayong Padi’s,” sabi ko.

“Dad, huwag na. Balik na lang tayong foodcourt.”

“Hindi, twenty pesos lang.”

“Kung saan-saan na naman aabutin iyang twenty pesos mo, Dad. Malalasing ka na naman.”

Natawa ako. Nagbiruan na naman kami. “Kailan ako nalasing?”

Hindi ako katulad ni Dad. Kung uminom ako, hindi Emperador, hindi Ginebra, hindi Bacardi. San Mig Light lang, at kaunti lang. Hindi katulad noong mga panahong sinasama niya ako sa Distillery. Tungga nang tungga nang tungga. Tinatanong ko siya kung bakit niya ako dinadala doon. Ang sinasabi niya, para malaman kong mabuti siyang ama.

Paano siya naging mabuting ama noong mga gabing iyon? Nagsimula siya sa pagtataas ng boses niya sa akin, na noon niya unang nagawa. Hindi niya ako pinapasagot. Wala raw ako sa katwiran. Wala akong alam. Bata pa lang ako. Huwag akong sumagot-sagot. Anak lang ako; ama siya. Hanggang sa sinusumbatan na niya kami ni Mom. Kesyo hindi namin siya sinuportahan. Kesyo napakarami naming luho. Hindi kami makontento. Hindi kami makatanaw ng utang na loob. Pinatira niya kami sa kaniyang pamamahay, pero wala kaming kahit katiting na respeto. Siya ang nagpaaral sa akin sa Henry Sy Global. Siya ang bumili sa akin ng Gameboy ko, ng Playstation ko. Ni hindi ako nagpasalamat, kahit na dugo’t pawis niya ang ipinuhunan niya. Hanggang sa minumura na niya ako. Tanga. Bobo. Walang modo. Gago. Putang ina mo. Putang ina ka. Bastos. Putang ina mo, Joshua. Kapag naluluha na ako, paulit-ulit, bakla, bakla. Bakla.

Hanggang sa pinagbubuhatan na niya ako ng kamay pag-uwi. Noong una, nakokontento na siya sa isang sampal, para lang makita niya akong nasasaktan. Saka siya dederetso sa kuwarto niya para matulog. Paglaon, sinubok niya akong sapakin sa tiyan. Natuwa siya. Mula sa isa, naging dalawa, naging tatlo. Natuwa ulit siya nang makita niyang dumura ako ng dugo. Hanggang sa binubugbog na niya ako. Sapak at sipa para sa bawat tungga niya.

“Mabuti akong tatay, di ba?” Sapak.

“I’m your good dad, Joshua.” Sipa.

“I’m the best dad.” Sapak.

“Ako ang pinakamabuting ama sa mundo, anak.” Balat ng sinturon.

“Ako, di ba, Joshua? Ako iyon, di ba?” Bakal ng sinturon.

Hanggang sa nakakatulog na siya sa sahig sa pagod, tumutulo ang laway, lawit ang dila, na parang aso, habang humahagulgol pa ako, o kung hindi man, nawalan na rin ng malay.

Pero ngayong nasa Padi’s kami ni Matt, habang kumakanta ang hologram ni Jolina Magdangal ng Paper Roses, at nakakasampung bote pa lamang ako, tinitiyak kong hindi na iyon mauulit.

“Ayan, wala pa akong tama, anak, pero titigil na ako.

Ganiyan ang dad mo, mabait.” “K.”

“Ano’ng sabi mo?”

“Wala po.”

“Kanina ka pang ganiyan, a. Di ba, ilang beses naman naming sinasabi ng Mommy mo na sumagot ka nang maayos?”

“Nag-agree naman po ako sa inyo, Dad.”

“At nangangatwiran ka pa ngayon? Ha? Ha?”

“Dad, sorry na po. Sorry. Sorry.”

“Sige. Sabi ko naman sa iyo, anak, hindi kita pinipigilang mangatwiran, basta tama ang katwiran mo.”

“Ok po, Dad. Thanks po.”

“Ok, tara na, anak. Maglakad-lakad na ulit tayo.”

Natuwa ako sa sarili ko. Hindi ako naglasing. Naging mahinahon ako. Napatunayan ko na namang hindi ako katulad ng tatay ko. Tahimik na lang kaming naglalakad ngayon ni Matt. Bihira na siyang magpahawak ng kamay dahil malaki na raw siya. Pero ngayon, hinawakan niya ang kamay ko. Kahit na ako ang mas matanda, parang siya ang gumigiya sa akin. Kung tutuusin, totoo iyon. Ang paglitaw ni Matt sa buhay ko ang nagbigay at nagbibigay sa akin ng direksiyon. Baka nga iyon ang dahilan kung bakit siya nagpasiyang maging bata ulit. Para maging mabuting tatay na sa akin.

Nang di ko gaanong namamalayan, marahil sa dami ng tao sa kalsada, nakarating kami sa Multinational Bookstore-Manila Wing. Tulad din ito ng sa Cavite Wing. Kung ano ano ang hinahawakang school supply ni Matt—Best Buy na gunting, kuwadernong may picture nina Donald Trump at Kim Chiu na magkayakap, Bic tablet pen, Sennheiser teacher silencer ear pods, banig ng Ambien for students, At Grindr update classroom bulletin board. Hinahaplos lang niya ang iba habang naglalakad at di na tinitingnan. Pero napahinto siya sa isang sulok. Napansin niya ang maliit na stall ng Hallmark Cards, katulad na katulad din ng sa Cavite Wing. Kamukha rin ni Joanna ang kahera. Tumingin-tingin si Matt sa estante at lumapit naman ako sa kahera.

“Ikaw ba si Joanna?” tanong ko sa kaniya.

“Ay, si Ser na dyoker.”

“Kailan ka pa nandito?”

“Matagal-tagal na rin, ser. Hindi ko na nga maalala kung saan ako dati. Napabalik kayo, Ser?”

“May tinitingnan lang iyong anak ko.”

“Siya na ba iyon? Ang laki na, a. Nakakita na ba kayo ng kard para sa kaniya?” “Ha? Anong kard?”

“Natatandaan niyo pa ba, sabi ko sa inyo dati, sa takdang panahon, makakahanap din kayo ng kard para sa kaniya? Baka ngayon na iyon, Ser.”

“Sa susunod na lang ulit. Nagmamadali kami.”

“Naku, Ser, baka hindi kard ang kailangan niyo. Heto, Ser, baka may gusto kayo rito,” sabay abot ng katalog ng Hallmark Special Services.

At bigla, nakikita ko na ang katalog na nakita ni Dad noon. At walang ibang laman kundi ang Youth Rewinder Program.

Nakatitig pa ako sa papel nang kalabitin ako ni Matt. May kard siya para sa akin. Binasa ko ang nakasulat: Kung ang tao ay mamatay, siya kaya’y muling mabubuhay? Paglaya ko sa hirap ay aking hihintayin. Ikaw ay tatawag at ako’y sasagot, sa iyong nilikha, ikaw ay malulugod. Kung magkagayon, bawat hakbang ko’y iyong babantayan, di mo na tatandaan ang aking mga kasalanan.

Iyon. Hindi ako makapaniwala, ngunit tuwang-tuwa. Damang-dama ko, tiyak na tiyak ako, iyon ang hinahanap kong kard na para sa kaniya, noong kamamatay lang ni Dad, noong kasisilang pa lang ni Matt.

“Paano mo ito nahanap, anak?”

“Dad, gusto ko pong maging tatay.”

“Anak, para sa iyo dapat ito.”

At nagsalimbayan ang mga alaala at kasalukuyang damdamin, sapagkat natatandaan ko iyong kard na hinanap ko para kay Dad at kung bakit ako naghanap. Binigay ko rin iyon sa kaniya sa mismong stall ng Hallmark. Pero iba ang nakasulat at natatandaan ko pa iyon.

“Kung ang isang tao ay mamatay, mabubuhay pa ba siya? Lahat ng araw ng aking pakikipagbaka ay maghihintay ako, hanggang sa dumating ang aking pagbabago. Ikaw ay tatawag, at ako’y sasagot sa iyo: ikaw ay magtataglay ng nasa sa gawa ng iyong mga kamay. Ngunit ngayo’y binibilang mo ang aking mga hakbang: hindi mo ba pinansin ang aking kasalanan?”

Lasing na lasing siya noon at gusto kong ipamukha sa kaniya, noon pa lang, na hindi ako magiging katulad niya. Na mangangarap akong maging tatay upang ipamukha sa kaniya na kaya kong gawin ang hindi niya nagawa, na kaya kong itama ang kaniyang minali. Pagkabigay ko sa kaniya, sinabi ko, nanindigan ako, gusto kong maging ama. Sa labis na pagkalasing, parang hindi niya naintindihan. Hindi niya ako kinausap. Iyong kahera pa ang kinausap. Nakuha pa niyang lumandi. Sinulat pa yata niya ang numero niya. Nang matapos siya sa kaniyang kamanyakan, lumingon siya sa akin, nakangisi, at binigay ang papel na pinagsulatan niya. Unti-unti siyang lumapit sa akin, at bumagsak siya sa maliit kong katawan at nakatulog.

Ngunit ngayon, naitatama na ang lahat. Napalaki ko nang maayos si Matt. Naiintindihan niya ang halaga niya sa akin. Hindi lang iyon, gusto rin niyang maging mabuting ama, tulad ko. Salamat, Matt at nakita mo ang ginawa ko para sa iyo. Salamat

din siguro kay Dad, bago pa siya maging si Matt, sapagkat tama ang pasiya niya. Hindi ko mapigilan ang saya ko, at sa tingin ko, nararapat na may gawin din ako para sa sarili ko. Gusto ko ring magkaroon ng mabuting ama. Tiyak kong si Matt iyon.

Kinausap ko si Joanna. “Sige na nga, paano ba itong Youth Rewinder Program ninyo?”

“Napakasimple, Ser. Fill-up-an niyo lang itong form namin.”

Inabot niya ang tablet niya, at isang pen. Sinulat ko ang personal kong impormasyon. Nakasaad na kailangan kong itakda kung kailan magsisimula ang programa. Inalala ko kung ilang taon si Dad namatay; 67. Nag-isip ako ng kung anong petsa sa ika-67 taon ko. Sumunod ang gusto kong edad ng muling pagkabuhay. Tatlong buwan ang nilagay ko. Pinakahuli, kung ano-anong katangian ang gusto ko para sa aking pagkatao. Tiningnan ko si Matt. Napangiti ako. Naisip ko, mabuti akong ama kay Matt, at tiyak kong magiging mabuti rin siyang ama sa akin; ano pa ba ang mimithiin ko sa susunod kong buhay kundi maging mabuti ring ama sa anak ko? Isinulat ko: ang maging pinakamabuting ama sa mundo.

Binalik ko kay Joanna ang tablet at tumungo sa anak ko. Niyakap ko ang Dad kong si Matt.

Tamang-tama, parang tadhana, parang biyaya ng uniberso, parang nakatakda ang panahon, nasa LED screen ang patalastas ng SM Luzon na may mag-ama ring nagyayakapan dahil kabibigay lang ng anak ng kaniyang regalong kard. Payapa akong napapikit.

Walang rali ngayong araw sa mga convention center sa anumang seksiyon ng Mall; walang biglaang pagtigil sa mga patalastas at palabas upang makapag-anunsiyo ang Board ng

bagong polisiya; walang bagong patalastas o palabas sa mga pangmasang LED screen; wala akong ikinagitlang notipikasyon mula sa Inquirer app.

Subalit, naniniwala ako, may espesyal na nangyari ngayong araw sa SM Luzon.